

Marek Podhajski

Słownik współczesnych kompozytorów polskich : wersja angielska

Aspekty Muzyki 1, 255-259

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK PODHAJSKI

Słownik współczesnych kompozytorów polskich — wersja angielska

W 2005 roku ukazała się dwutomowa publikacja *Kompozytorzy polscy 1918–2000. Tom I Eseje, Tom II Biogramy*. Została ona wydana przez Akademię Muzyczną w Gdańsku i Akademię Muzyczną w Warszawie. To praca zbiorowa, nad którą pracowałem przez osiem lat. W tomie *Eseje* przedstawiona została szeroka panorama zdarzeń społecznych, politycznych, kulturowych, na tle których rozwijała się muzyka polska XX wieku. Wśród autorów — wybitne nazwiska: Norman Davies, Włodzimierz Kotoński, Witold Lutosławski, Jan Nowak-Jeziorański, Janusz Żarnowski. Tom drugi zawiera z kolei około 1300 biogramów, napisanych przez blisko 150 autorów.

Rozdziały dotyczące najnowszej historii politycznej Polski objęły teksty Normana Daviesa i Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kolejny dział — *Kultura* — wypełnił całkowicie esej Janusza Żarnowskiego o tym samym tytule, będący szeroko nakreśloną panoramą zjawisk w kulturze polskiej w XX wieku.

Najbardziej różnorodny treściowo jest dział syntez poświęcony muzyce. Zawiera on kilka członów, których problematyka stopniowo się zawężała. Punktem wyjścia było ogólne, teoretyczne wprowadzenie (esej Mieczysławy Demskiej-Trębacz), następnie tekst kreślący obraz różnorodnych tendencji technicznych i estetycznych ścierających się ze sobą w muzyce XX wieku (esej Witolda Lutosławskiego), dalej periodyzacja muzyki polskiej w XX wieku i wreszcie zbiór tekstów będący charakterystyką głównych tendencji stylistycznych przenikających tę muzykę. Cały ten dział stanowi więc zwarty, encyklopedyczny wykład dotyczący muzyki polskiej XX wieku, przybliżający jej zasadnicze cechy, uwarunkowania rozwoju i odniesienia do głównych trendów technicznych i estetycznych w muzyce światowej.

Były dwa główne źródła inspiracji powstania książki w języku polskim, które wzajemnie się dopełniają.

Pierwsze z nich to przekonanie, że osiągnięcia polskich kompozytorów XX wieku są w równym stopniu wybitne, co mało znane.

Drugie, to inspiracja płynąca z dokonanej przez Andrzeja Chłopeckiego analizy listy sporządzonej na przełomie lat 1991/1992 przez Leo Gerharta, koordynatora trzech sezonów koncertowych Europejskiej Unii Radiowej, który rozesłał do radiofonii zrzeszonych w Unii spis najwybitniejszych, jego zdaniem, utworów muzycznych XX wieku, obejmujący 289 pozycji. Utwory te, zdaniem Gerharta, powinny zostać uwzględnione w programach cyklu kilkudziesięciu koncertów, których celem byłaby właśnie prezentacja arcydzieł muzycznych mijającego stulecia. Chłopecki¹ zauważa, że muzyka polska, reprezentowana przez dziesięć utworów czterech kompozytorów: Witolda Lutosławskiego (5 utworów: trzy symfonie, *Koncert na orkiestrę* i *3 Poèmes d'Henri Michaux*)², Karola Szymanowskiego (2 utwory: *IV Symfonia* i *Stabat Mater*), Krzysztofa Pendereckiego (2 utwory: *Tren* i *Pasja według św. Łukasza*) i Ignacego Jana Paderewskiego (1 utwór: *Symfonia h-moll*), jest usytuowana na tej liście na dwunastym miejscu.

Oczywiście lista Gerharta, jak każdy wybór, jest propozycją subiektywną. Daje jednak do myślenia. Narzucają się zwłaszcza następujące uwagi:

— bardzo mała jest grupa kompozytorów, z którymi opinia światowa kojarzy sobie najwybitniejsze dokonania polskiej muzyki XX wieku;

— twórcy, z którymi te skojarzenia są związane, to przede wszystkim ludzie doskonale znani na Zachodzie, nie tylko jako kompozytorzy.

To nasuwa oczywisty wniosek, iż wiele jest jeszcze do zrobienia w sprawie promocji muzyki polskiej za granicą. Odczuwa się brak opracowania, które by w sposób zwarty i przystępny prezentowało dokonania polskich kompozytorów. I to nie tylko biogramy twórców, ale także teksty omawiające polityczne, społeczne i kulturowe uwarunkowania rozwoju muzyki polskiej w XX wieku, bez których trudno byłoby zrozumieć meandry rozwoju polskiej kultury w minionym stuleciu.

Z takich to inspiracji zrodziła się idea książki w języku angielskim. Nie będzie ona bynajmniej prostym przekładem wersji w języku polskim. Ulegną zmianie zarówno granice czasowe (rozszerzone do roku 2010) i zawartość tomu *Eseje*, jak i dokonane zostaną uaktualnienia haseł i wzbogacenia treści tomu *Biogramy*.

¹ Por. A. Chłopecki, *O recepcji polskiej muzyki 1945–1995*, w: *Muzyka polska 1945–1995*, Kraków 1996, s. 357–381.

² Lista była układana przed powstaniem *IV Symfonii*.

Te nowe elementy oddaje inny tytuł przygotowywanej publikacji: *Polish Music. Polish Composers 1918–2010*.

Z tomu *Eseje* wypadną niektóre teksty, dojdą natomiast w wersji angielskiej dwa nowe: o minimalizmie oraz o nowym pokoleniu kompozytorów polskich działających na przełomie XX i XXI wieku. Tom *Biogramy* obejmie hasła, których wybór zostanie dokonany według następujących kryteriów:

- laureaci kompozytorskich nagród międzynarodowych lub krajowych,
- kompozytorzy, laureaci innych niż kompozytorskie nagród międzynarodowych,
- muzycy polscy znani dobrze za granicą z innej niż kompozytorska działalności, zajmujący się także kompozycją, np. Henryk Czyż, Paweł Klecki (Paul Kletzki), Jan Krenz, Jerzy Maksymiuk, Stanisław Skrowaczewski, Witold Rowicki,
- żyjący i tworzący polscy kompozytorzy (bez względu na odnoszone sukcesy kompozytorskie),
- polscy kompozytorzy tworzący i zamieszkujący w kraju, niebędący laureatami konkursów kompozytorskich, ale wyróżnieni nagrodami państwowymi lub związków twórczych,
- polscy kompozytorzy, niebędący laureatami konkursów kompozytorskich, posiadający jednak bezsporne zasługi dla rozwoju regionalnej kultury muzycznej,
- inni polscy muzycy, znani z osiągnięć pozakompozytorskich, zajmujący się także marginalnie kompozycją (np. Hieronim Feicht, Waław Gieburowski, Karol Mrowiec, Ireneusz Pawlak),
- kompozytorzy środowiska kościelnego wytypowani do zamieszczenia w książce przez KUL,
- kompozytorzy najmłodszej generacji, którzy „zaistnieli” po 2000 roku.

Tom *Biogramy* będzie więc mniejszy od istniejącego w wersji polskiej i obejmie nie 1300 lecz około 800 nazwisk. Dokonane zostaną także uaktualnienia hasel żyjących kompozytorów za lata 2000–2010, które obejmą nowe, ważne fakty biograficzne oraz spisy kompozycji. W biogramach szeroko rozbudowanych, dotyczących kompozytorów o szczególnie doniosłym znaczeniu dla muzyki polskiej XX wieku, ich autorom pozostawiłem całkowitą swobodę w konstrukcji biogramów, dotyczącą zarówno ich treści jak i objętości. Nie chciałem tych autorów krępować żadnymi schematami, które mogłyby deformować ich własną wizję struktury takiego hasła i zmieniać, uznany przez nich za najlepszy, rozkład akcentów związany z przedstawioną treścią. Chciałem, aby te szczególnie waż-

ne biogramy były rzeczywiście autorskie, a nie zbiorem informacji wtłoczonych w sztywne ramy schematów konstrukcyjnych.

Całość wersji angielskiej książki planowana jest jako edycja jednotomowa.

Zarówno wersja polska książki, jak również angielska, wykraczają swą formą i meritum poza granice zwykłego leksykonu i każda z nich jest pozycją w swoim rodzaju wyjątkową. Na jednej płaszczyźnie spotykają się w nich bowiem różne nurty kultury muzycznej — wysokiej, użytkowej, popularnej — oraz przedstawione są zróżnicowane dokonania kompozytorów. Prezentowane zostają nie tylko biografie i dorobek poszczególnych kompozytorów, ale, co szczególnie ważne, książki te są zwartym kompendium wiedzy o Polsce XX wieku, o jej dziejach, kulturze, kulturze muzycznej i uwarunkowaniach rozwoju tej kultury.

Z szerokiego obszaru pola badawczego, jaki przedstawia polska kultura muzyczna należało wyłonić temat: „kompozytorzy — autorzy utworów muzycznych”, temat niewątpliwie węższy, ale nadal jeszcze pojemny, o ogromnej rozpiętości. Nasze rozważania skupiły się na kompozytorach tzw. muzyki klasycznej. Jest to wprawdzie termin nieostry, ale intuicyjnie dobrze wyczuwalny. Eliminuje twórców, których sfera zainteresowań ogranicza się wyłącznie do tworzenia tzw. muzyki lekkiej, rozrywkowej, pozostawia natomiast w polu badawczym kompozytorów uprawiających oba te rodzaje muzyki, a także piszących muzykę sceniczną, filmową, teatralną, podejmujących próby syntezy muzyki klasycznej z inną, np. z jazzową.

Jest rzeczą oczywistą, że realizacja tak ambitnego projektu wymaga współpracy instytucjonalnej, a przede wszystkim — niezwyklej aktywności ludzi „dobrej woli”. Tak ich określam. To są badacze, często ludzie młodzi, którzy rozumieją doskonale ważność podjętego projektu i z pełnym zaangażowaniem wykonują rozliczne, często żmudne i pracochłonne prace, nie oglądając się na gratyfikacje finansowe. Pracowali często gratis lub za symboliczne wynagrodzenie. Takich ludzi znalazłem zarówno w Akademii Muzycznej w Gdańsku, jak i na KUL-u. Myślę nie tylko o pełnym zrozumieniu ważności podjętych badań przez władze Akademii i władze KUL-u, a w szczególności przez kierownictwo Wydziału Teologii, a także: Instytutu Muzykologii, Instytutu Historii, Wydawnictwa i o wielu innych zaangażowanych pracownikach i współpracownikach z lubelskiej uczelni. Wszystkim im jestem głęboko wdzięczny za podjętą współpracę, życzliwość, pomoc i moralne wsparcie równie mi potrzebne w moich zmaganiach z tematem, jak środki materialne umożliwiające prowadzenie badań. To pewne, że bez nich nie udało by mi się osiągnąć wytkniętych celów. Cieszę się,

że po żmudnych poszukiwaniach właśnie na KUL-u znalazłem pełne zrozumienie, akceptację i pomoc w realizacji tak ważnych dla nas, ludzi kultury, inicjatyw badawczych.

Książka w języku polskim była pierwszym krokiem w działaniach zmierzających do szerokiego upowszechnienia wiedzy o dokonaniach polskiej kultury, a w szczególności — polskich kompozytorów. Krokiem pierwszym, bardzo ważnym, ale niewystarczającym, bo publikacja była adresowana jedynie do polskiego czytelnika. Miałem świadomość, że wersja w języku polskim jest jedynie fragmentem drogi prowadzącej do osiągnięcia celu. A cel ten widziałem szeroko, jako promocję wiedzy o Polsce, o polskiej kulturze, o dokonaniach polskich kompozytorów, adresowaną nie tylko do polskiego czytelnika, ale także do czytelnika zagranicznego. Byłem przekonany i nadal jestem, że należało podjąć trud takiej promocji, jeśli nie chcemy być postrzegani jako pariasi w rodzinie narodów europejskich. Wszyscy wiemy, że możemy się szcycić osiągnięciami polskich kompozytorów. Nie musimy mieć pod tym względem żadnych kompleksów, bo mamy czym się chwalić. Problem w tym, że się za mało chwalimy. I dlatego świat postrzega nas przez pryzmat dokonań czterech kompozytorów, o czym była już wcześniej mowa.

Nie tracę nadziei, że efektywna współpraca Akademii Muzycznej w Gdańsku i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II zaowocuje edycją wersji angielskiej słownika w końcu 2012 roku. Będzie to przekonujący dowód na to, jak ważne miejsce w działalności naukowej obu uczelni zajmują sprawy polskie, w tym przypadku dokumentacja dokonań polskiej kultury i promocja tych dokonań.